

Η Θρησκευτική πολιτική του Ιέρωνος Β΄ στις Άκρες (Σικελίας)

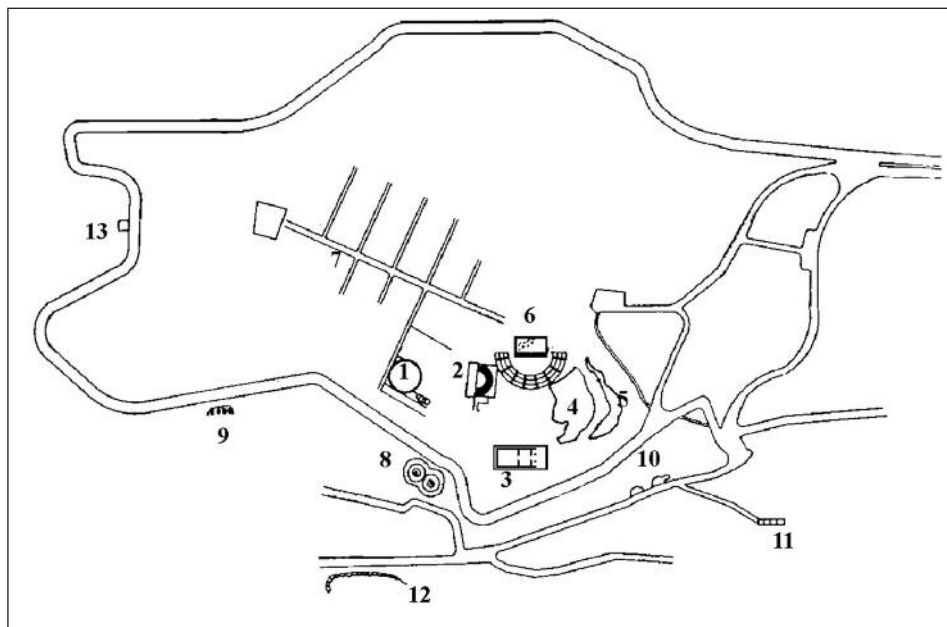
Paolo Daniele Scirpo

Εισαγωγή

Κατά τη διάρκεια του 3ου αιώνα π.Χ., η Σικελία βρέθηκε ξανά στο κέντρο της πολιτικής σκηνής της Μεσογείου, όταν δύο νέοι αντίπαλοι, οι Καρχηδόνιοι και οι Ρωμαίοι, πολέμησαν στα εδάφη της για την κυριαρχία στη Δύση. Οι Ιταλιώτες και οι Σικελιώτες έζησαν την περίοδο αυτή τα τελευταία χρόνια της ελευθερίας τους, αν και στο παρασκήνιο, προσφέροντας την υποστήριξη τους εναλλάξ στα δύο αντιμαχόμενα στρατόπεδα.

Το κύκνειο άσμα του Δυτικού Ελληνισμού ήταν η μακρά βασιλεία του Ιέρωνος Β΄ (269-215 π.Χ.) στις Συρακούσες. Στο τέλος του Α΄ Καρχηδονικού Πολέμου (264-241 π.Χ.), η Ρώμη έγινε η εγγυήτρια δύναμη του συμμάχου της Ιέρωνος, ο οποίος την είχε βοηθήσει με στρατεύματα και εφόδια στον σκληρό αγώνα ενάντια στους Καρχηδονίους. Με διάταγμα της Ρωμαϊκής Γερουσίας καθορίστηκαν οι σικελικές πόλεις που περιέρχονταν στον έλεγχο του Ιέρωνος. Μεταξύ αυτών, ήταν και οι Άκρες, υπό-αποικία των Συρακουσών στην αρχαϊκή περίοδο, πόλη που βρίσκεται κοντά στο σημερινό Palazzolo Acreide στη νοτιοανατολική Σικελία¹ (εικ. 1).

¹ Βλ. Coarelli, F., λ. *Akraï*, στο: Coarelli, F. & Torelli, M. (επιμ.), *Sicilia*, Roma-Bari 1997⁴, 290-298. Di Vita, A., “*La penetrazione siracusana nella Sicilia sud-orientale alla luce delle più recenti scoperte archeologiche*”, *Kokalos*, II, 2 (1956), 177-205 (ανατυπώθηκε στο: Di Vita, A., *Da Siracusa a Mozia. Scritti di archeologia siceliota*, Padova 1998, 7-19). Για τη βιβλιογραφία, βλ. Scirpo, P. D., “*Bibliografia generale su Akraï: 1537-2002*”, *Studi Acrensi*, 3 (1996-2004), 213-295 και Scirpo, P. D., “*Bibliografia generale su Akraï. Addenda e Corrigenda*”, *Studi Acrensi*, 4 (2005-2013), 150-172. Για τη σχέση με τις

Εικ. 1: Ο αρχαιολογικός χώρος των Ακρών (από Scirpo 2004, εικ. 6).

Η θρησκευτική πολιτική που ακολούθησε ο Ιέρων στο βασίλειό του, εκδηλώθηκε με την ανέγερση ναών και βωμών, όπου την κύρια θέση είχε η λατρεία του Διός. Παράλληλα εξακολούθησαν, και μάλιστα με μία ισχυρή πιθανότητα ανανέωσης, οι λατρείες της αρχαϊκής περιόδου, και ιδιαίτερα των θεοτήτων με έντονο το μητρικό στοιχείο, όπως της Δήμητρας και της Κυβέλης. Επιπλέον, εμφανίστηκε τώρα η λατρεία των αφηρωισμένων νεκρών, σαφώς αριστοκρατικής προέλευσης.

Για να κατανοήσουμε τα πιο σημαντικά στοιχεία της θρησκευτικής πολιτικής του Ιέρωνος Β', θα αναλύσουμε αρχικά τα αστικά, τα περιαστικά και τα εκτός των τειχών ιερά των Ακρών της περιόδου.

Αστικά και περιαστικά ιερά

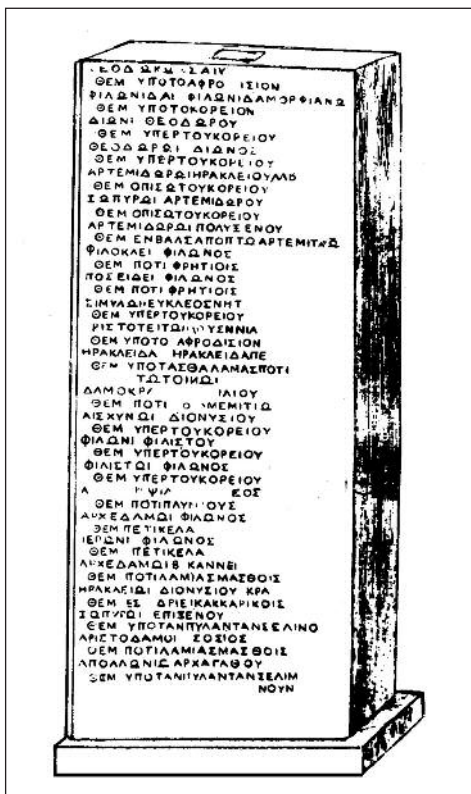
Το 1890, ο Kaibel δημοσίευσε μία επιγραφή στην οποία αναφέρονταν οι κύριες λατρείες της πόλεως των Ακρών² (εικ. 2). Ανάμεσά τους αυτή της Αφρο-

Συρακούσες, βλ. Scirpo, P. D., "Un esempio sul rapporto delle sub-colonie siciliane con la metropoli: Syrakousai-Akrai", *Διαχρονία*, 6 (2004), 23-32.

² Πβλ. Kaibel, G. (επιμ.), *Inscriptiones Graecae XIV. Inscriptiones Italiae et Siciliae*, Berlin 1890, 29, αρ. 217. Ανακαλύφθηκε κοντά στο Αφροδίσιον από τον Judica που την δημοσίευσε στη μονογραφία του *Le Antichità di Acre* και προσέλκυσε την προσοχή πολλών μελετητών. Για την περιλήψη της ιστορίας των ερευνών, βλ. Pugliese Carratelli, G., *Silloge delle epigrafi acrensi*, στο: Bernabò Brea, L., *Akrai*, Catania 1956, 152, και πρόσφατα βλ. Manganaro, G., "Affitto di spazi pubblici nel contesto urbano di

δίτης με πιθανή προέλευση από την Κόρινθο³ ήταν η σημαντικότερη, καθώς ο ιερέας της εμφανίζεται στις επιγραφές ως επώνυμος άρχοντας⁴. Οι ανασκαφές που διεξήχθησαν το 1953 από την Clelia Laviosa υπό την καθοδήγηση του Luigi Bernabò Brea στα κτήματα Carpino-Gallo (όπου παλαιότερα είχαν βρεθεί ερείπια ενός ναού), οδήγησε στην ανακάλυψη του Αφροδισίου (εικ. 3) της αρχαϊκής περιόδου. Η ταύτιση του επιβεβαιώθηκε χάρη στο βωμίσκο με την αφιέρωση στη θεά που είχε βρεθεί παλαιότερα από τον βαρόνο Judica και από το άγαλμα ανδρικής καθιστής μορφής σε ασβεστόλιθο⁵.

Στην επιγραφή *Kaibel 217*, αναφέρεται στη συνέχεια η λατρεία της Κόρης, της κατεξοχήν θεάς των Σικελιωτών⁶. Ο ναός της χρησιμοποιείται ως σημείο αναφοράς για πολλά οικοπέδα (*θεμ[έμεια]*) που εκμεταλλεύο-

Εικ. 2: Η επιγραφή [IG, XIV.217] (από Judica 1819, πίν. V).

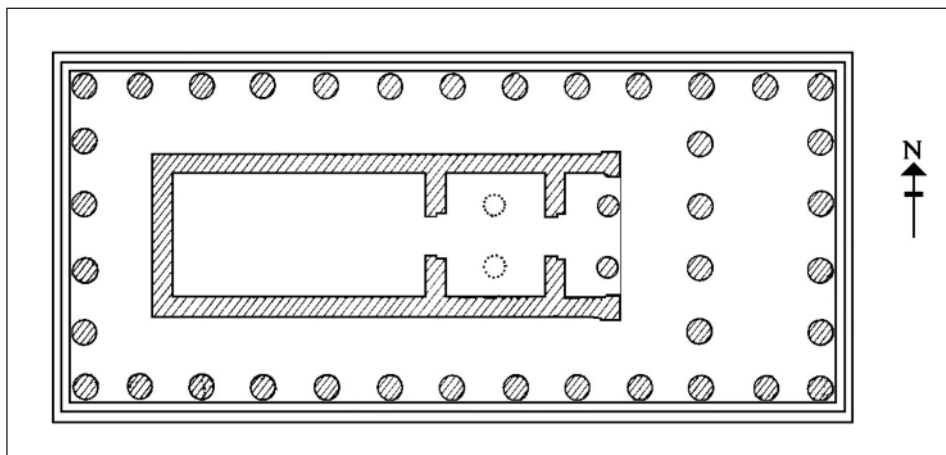
Akraï”, *Studi Acrensi*, 3 (1996-2004), 1-16 [ανατυπώθηκε στο *ZPE*, 147 (2004), 115-122]. Για μία πρόσφατη ανασκόπηση των θεσμών και λατρειών, βλ. Distefano, S., *Le terracotte della collezione acrene del museo A. Salinas di Palermo: Contributo allo studio dei culti e delle istituzioni religiose di Akraï*, Catania 2006.

³ Ο Πausανίας (II, 2, 6-5, 5) αναφέρει τη λατρεία της Αφροδίτης πάνω στην Ακροκόρινθο.

⁴ Τουλάχιστον μέχρι τη μεταρρύθμιση του Τιμολέοντος, όταν ο αμφίπολος των Παιδών και της Άνας έγινε ο επώνυμος άρχων της πόλης. Βλ. Pugliese Carratelli, G., “*Sul culto di Anna e delle Paidés in Acre*”, *PP*, 16 (1951), 68-75, πιν. XXXVI [ανατυπώθηκε στο: Pugliese Carratelli, G., *Tra Cadmo e Orfeo*, Bologna 1991, 327-336]

⁵ Το Αφροδίσιον (550-500 π.Χ.) παρουσιάζει “un’ingentilimento della severità dello stile dorico con una varietà di motivi decorativi [...] che corrispondono ad un gusto ionicizzante”. Βλ. Bernabò Brea, L., *Il tempio di Afrodite di Akraï*, Napoli 1986, 36. Αυτό θα μπορούσε να συνδεθεί με τη δραστηριότητα των Σαμίων τεχνιτών που εργάστηκαν στις Συρακούσες για το κτίσιμο του Αρτεμείου στην Ορτυγία, μεταξύ του 525 και του 480 π.Χ. Βλ. Auberson, P., “*L’architettura del tempio ionico di Siracusa*”, στο: “*Architettura ed Urbanistica nella Sicilia Greca Arcaica*”. *Atti della III Riunione scientifica della Scuola di perfezionamento in archeologia classica dell’Università di Catania (Siracusa)*, 11-14/12/1980, *CronA*, 19 (1980), 207-208.

⁶ Βλ. Hinz, V., *Der Kult von Demeter und Kore auf Sizilien und in der Magna Graecia*, Wiesbaden 1998 και Di Stefano, C.A. (a.c.d.), “*Demetra. La divinità, i santuari, il culto, la leggenda*”. *Atti del I Congresso Internazionale (Enna, 1-4/7/2004)* [Biblioteca di Sicilia Antiqua, II] Pisa-Roma 2008.

Εικ. 3: Το αρχαϊκό Αφροδίσιον (από Bernabò Brea 1986, πίν. I).

ταν η πόλη των Ακρών⁷. Ερείπια του Θεσμοφορίου που χρονολογούνται στον 3ο αιώνα π.Χ., βρέθηκαν πρόσφατα κατά τη διάρκεια ανασκαφών της τοπικής Εφορείας των Συρακουσών στην περιοχή νότια του θεάτρου, κοντά στο ιερό της Αφροδίτης⁸. Το ιερό της Αρτέμιδος, αντίθετα, που αναφέρεται στη συνέχεια στην επιγραφή, δεν έχει ακόμη εντοπιστεί, λόγω των πενιχρών ίχνων⁹.

⁷ Βλ. τελευταία Manganaro 1996-2004 ο οποίος ταυτίζει τον αρχαϊκό ναό στην Ακρόπολη με το Κορείον.

⁸ Το πρόγραμμα που χρηματοδοτήθηκε με κονδύλια από το ΠΕΠ (Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα) 2004-2006 υπό την επιστημονική διεύθυνση των Giuseppe Voza και Maria Musumeci, αποκάλυψε στα βόρεια του ναού, σε μια περιοχή όπου υπάρχουν και ερείπια λατομείων, ένα ιερό συγκρότημα που, σύμφωνα με τους αρχαιολόγους, ταυτίζεται με το Θεσμοφόριον, το οποίο χρονολογείται στον 3ο αιώνα π.Χ. Για την είδηση, βλ. Valvo, P., *La Sicilia* (25/10/2006), ενώ για την πρώτη δημοσίευση του ιερού, βλ. Leggio, D., *Riti e misteri ad Akrai: interpretazione del complesso sacro*, Siracusa 2013. Το υλικό θρησκευτικού χαρακτήρα (πήλινα γυναικεία αγαλματίδια, ως επί το πλείστον) που ο Judica συνέλεξε γύρω από το πηγάδι κοντά στο Βουλευτήριο, θα προέρχονταν μάλλον από το Θεσμοφόριον. Βλ. Judica, G., *Le antichità di Acre scoperte, descritte ed illustrate dal Barone Gabriele Judica*, Messina 1819 (*Αναστατική ανατύπωση*, Caltanissetta 1984), 106-107, πιν. X-XI, XXXIV.

⁹ Μοναδική ένδειξη αποτελεί η ανακάλυψη στη νότια πλευρά του λόφου από τον Orsi ενός αναγλύφου (χρονολογείται πάντως στον 3ο αιώνα π.Χ. από τον Arias) που απεικονίζει τον Απόλλωνα και την Αρτέμιδα, κοντά στο λεγόμενο Σπήλαιο του Senebardo. Βλ. Orsi, P., “Palazzolo Acreide: rilievo apollineo”, *NSc*, s. V, 17 (1920), 332-333. Arias, P. E., “Artemis Acrense”, *RendLinc*, VI, 11 (1935), 263-267. Bernabò Brea 1956, 146-147, πιν. XXX, 1. Μια διαφορετική ερμηνεία του αναγλύφου έδωσε ο Luigi Polacco, βλ. Polacco, L., “I trionfi dell’Amore nei misteri di Venere acrensi”, *NumAntCl*, 21 (1992), 173-202. Πρόσφατη λαθρανασκαφή έφερε στο φως μία σειρά από θραύσματα πινακιδίων που σχετίζονται με το τέμενος της θεάς. Αλλά η υπόθεση μιας μαντικής λατρείας η οποία θα δραστηριοποιούνταν σε φυσική σπηλιά στη βόρεια πλαγιά του λόφου (όπως π.χ. το ιερό της Αρτέμιδος στο Εξάπυλον Συρακουσών), θα μπορούσε να συνδεθεί με μερικά στοιχεία σε μία συναρπαστική αναπαράσταση. Βλ. Scirpo, P. D., “Sui culti delle sub-colonie arcaiche di Siracusa”, στο: Scirpo, P. D. (επιμ.), *ΤΡΙΣΚΕΛΕΣ [Διαχρονία, Παράρτημα 1]*, Αθήνα 2005, 49-58, ειδικά 52, υπ. 25. Επιπλέον, οι επιγραφές που δημοσίευσε ο Manganaro με το χρησμό της Τετραλέας θα μπορούσαν να συνδεθούν

Εικ. 5: Η επιγραφή [*Syll*³, I.428] (από Orsi 1896).

ται και η δεύτερη επιγραφή (εικ. 5) που βρέθηκε στην Ορτυγία με την αφιέρωση του αγάλματος του Γέλωνος Β' από το Δήμο των Συρακουσίων στον Ελλάνιο Δία¹⁵. Είναι σαφές ότι η λατρεία του Διός ήταν αφενός η επίσημη λατρεία και το ενοποιητικό στοιχείο του βασιλείου, αλλά χρησιμοποιήθηκε αφετέρου και ως εργαλείο προπαγάνδας για τη στήριξη της νομιμότητας της βασιλικής οικογένειας. Παρόμοια είναι και η τρίτη επιγραφή¹⁶. Ο μονάρχης μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ο εκφραστής της θείας βούλησης, σύμφωνα με μια διαδικασία θεοποίησης του ηγεμόνα που είχε πολλά όμοιά της στην ελληνιστική περίοδο, από το Μεγάλο Αλέξανδρο και έπειτα¹⁷.

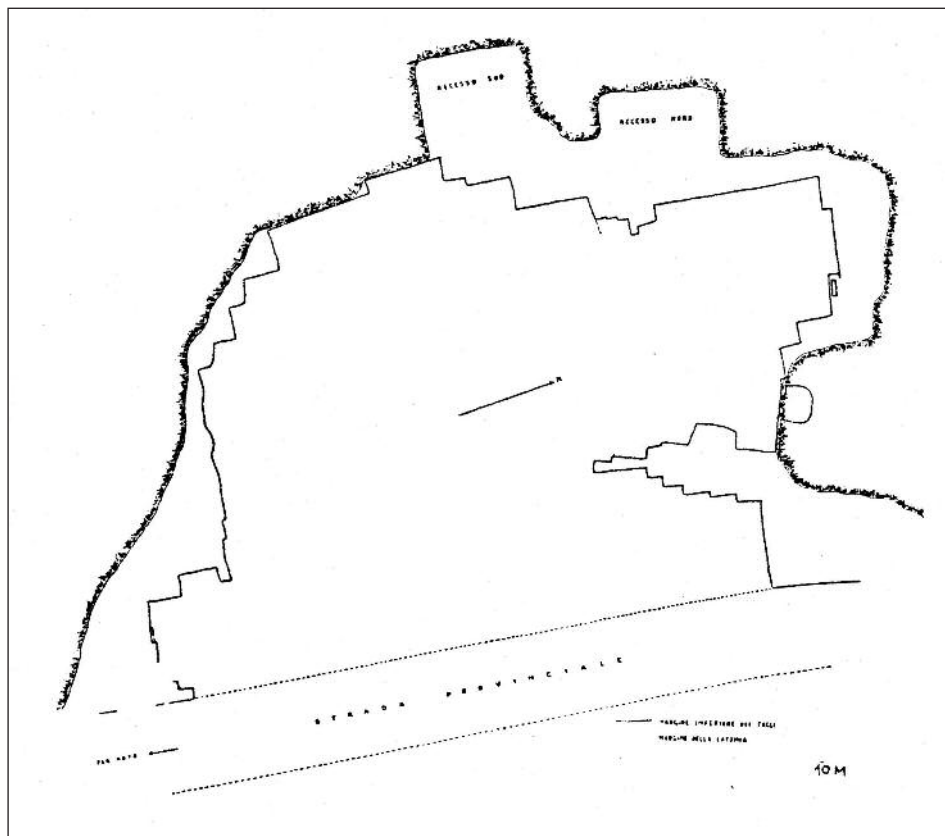
Κατά την ελληνιστική περίοδο διαδόθηκε και η ηρωολατρεία, με επιγραφές

φυλάσσεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο των Συρακουσών (αρ. ευρ. 4) και χρονολογείται λίγο μετά το 241 π.Χ. Λαμβάνοντας υπόψη τη φύση της πέτρας σε μαρμάρινη βάση, ο Manganaro υποθέτει ότι η στήλη ήταν τοποθετημένη στην Αγορά μαζί με μία αφιέρωση μαρμάρινου γλυπτού που αναπαριστάει τη Στέψη του Ιέρωνος από τον Δάμο των Συρακουσών, όπως εμφανίζεται σε νόμισμα της περιόδου. Βλ. Manganaro, G., “*La stele in pietra scura (IG XIV.7) con l'epistola di Gerone II ai Siracusani*”, *ZPE*, 152 (2005), 150 και Caccamo Calatabiano, M. & Carroccio, B. & Oteri, E., “*Il sistema monetale ionicano: cronologia e problemi*”, στο: Caccamo Calatabiano, M. (a.c.d.), *La Sicilia tra l'Egitto e Roma. La monetazione siracusana dell'età di Gerone II*, Messina 1995, 195-274. Μετά το σεισμό που έπληξε τη Ρόδο το 227 π.Χ., ο Ιέρων Β' έστειλε ένα φορτίο σιτάρι με τα πλοία του. Προς τιμήν του, αναγέρθηκε μαρμάρινο γλυπτικό σύμπλεγμα που απεικόνισε τη Στέψη του Δάμου των Συρακουσίων εκ μέρους εκείνου της Ρόδου. Βλ. De Sensi Sestito, G., *Gerone II. Un monarca ellenistico in Sicilia*, Palermo 1977, 129 και τελευταία Manganaro 2005, 151.

¹⁵ Ο Orsi την ανακάλυψε ανάμεσα στα μεσαιωνικά διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μέλη στην Ορτυγία το 1896. Πρόκειται για μία αφιέρωση στον Ελλάνιο Δία του Δάμου των Συρακουσίων, ενός αγάλματος του συμβασιλέως Γέλωνος Β'. (P. Orsi, “*Note sur des fouilles en Sicile*”, *BCH*, 20 (1896), 400) που στη συνέχεια συνελέθη από τον Dittenberger (*Syll*³, I, αρ. 428). Χρονολογείται λίγο μετά το 241 π.Χ.

¹⁶ Ο Gentili είχε βρει μία άλλη παρόμοια επιγραφή το 1960(;) στην Ορτυγία. Στη συνέχεια συμπληρώθηκε από τον Manganaro ως αφιέρωση του Δήμου των Συρακουσίων στις Δήμητρα και Κόρη, ενός αγάλματος είτε από τον συμβασιλέα Γέλωνα Β' είτε από τον Ιερώνυμο. Χρονολογείται επομένως στο δεύτερο μισό του 3ου αι. π.Χ. Βλ. Gentili, G. V., “*Nuovi elementi di epigrafia siracusana*”, *ArchStorSir*, 7 (1961), 10 και Manganaro, G., “*Tauromenitana*”, *ArchCl*, 15 (1963), 24 και Manganaro, G., “*Per la storia dei culti nella Sicilia greca*”, in *CronA*, 16 (1976), 155, εικ. 6.

¹⁷ Ο ίδιος ο μακεδόνας στρατηλάτης, πράγματι διέδωσε τη φήμη της καταγωγής του από τον Άμμωνα Δία, συνδέοντας επακολούθως τη δυναστεία του και την ίδια τη νομιμότητα της βασιλείας του με αυτή τη λατρεία.

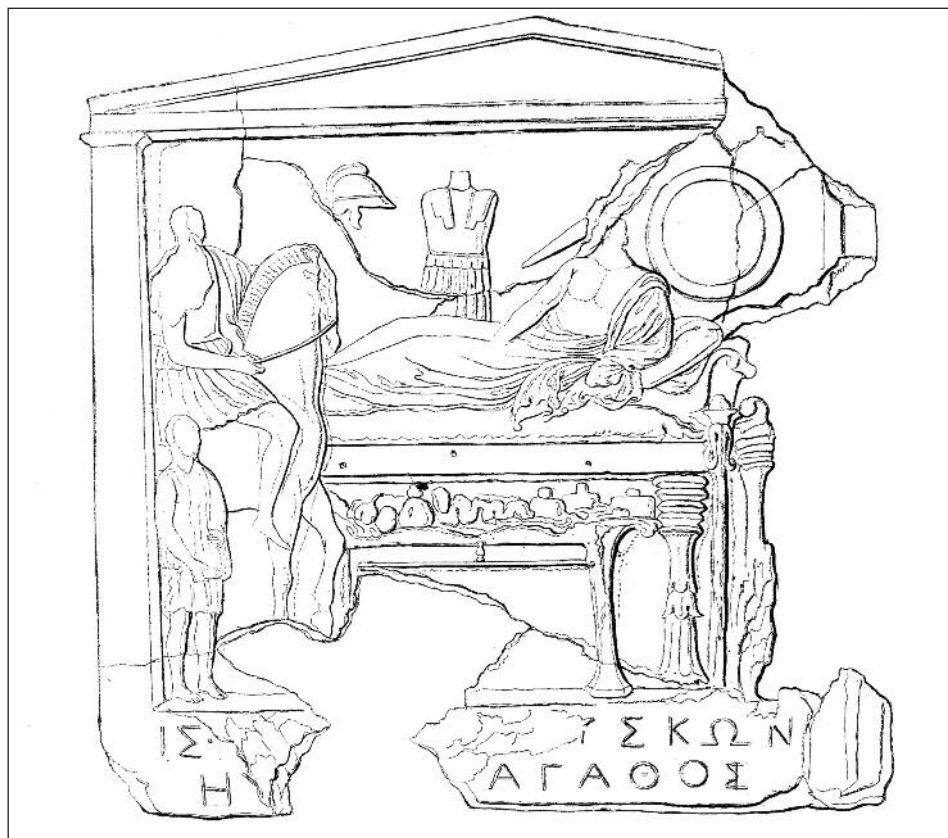

Εικ. 6: Το λατομείο “Templi Ferali” (από Bernabò Brea 1956, εικ. 21).

και ανάγλυφα στο λατομείο “Templi Ferali” των Ακρών¹⁸ (εικ. 6), παρόμοια με εκείνα που βρέθηκαν στη λεγόμενη Ιερά οδό στις Συρακούσες¹⁹, στο Νηαίτον (νυν *Noto*) και στην Έννα. Τα ανάγλυφα δείχνουν κυρίως σκηνές συμποσίου προς τιμή των αφηρωισμένων νεκρών, πάνω σε κλίνη. Μερικοί από αυτούς ήσαν

¹⁸ Πρόκειται για ένα εκτός των τειχών λατομείο στη νοτιοανατολική πλαγιά της πόλης, το οποίο υφίσταται από την ίδρυσή της και το οποίο στην Ελληνιστική περίοδο μετατράπηκε σε ένα είδος «μνημειακού ιερού». Στα τοιχώματα των δυο ή τριών λαξευμένων εσοχών, υπάρχουν κόγχες που φιλοξενούσαν μικρά αναθηματικά ανάγλυφα, τα οποία συχνά συνοδεύονται από επιγραφές. Βλ. Bernabò Brea 1956, 73-88, εικ. 21-28, πιν. XIII-XVI. Για την υπόθεση να ερμηνευθεί ως πολεμικό κενοτάφιο, βλ. Scirpo, P. D., *Eroi, Dei e Demoni nella vita religiosa di Akrai (Sicilia) in età ellenistica*, in *AJIS*, 4, 1, (2015), 479-494. Για ανάλογο παράδειγμα στον Ακράγαντα, βλ. De Miro, E., “*Civiltà rupestre dell’Agrigentino*”, στο Fonseca, C.D. (a.c.d.), “*La Sicilia Rupestre nel contesto della Civiltà Medioevale*”. *Atti del VI Convegno Internazionale di Studio sulla Civiltà rupestre Medioevale nel Mezzogiorno d’Italia (Catania-Pantalica-Ispica, 7-12/9/1981)*, Galatina 1986, 242.

¹⁹ Ο Orsi στην περιγραφή μιας ανασκαφής του (1898) στο λατομείο της Santa Venera στις Συρακούσες, συνέκρινε τα δείγματα των Ακρών με εκείνα τους μητρόπολής της που βρέθηκαν πάνω στο Θέατρο στη Νεάπολη, μαζί με πλούσια κεραμική.

Εικ. 7: Το ανάγλυφο του ιπέως (από Judica 1819, πίν. XIV.1).

ιπείς, όπως φαίνεται στο ανάγλυφο που βρέθηκε από τον Judica, με επιγραφή με το όνομα «Ζώπυρος» (εικ. 7).

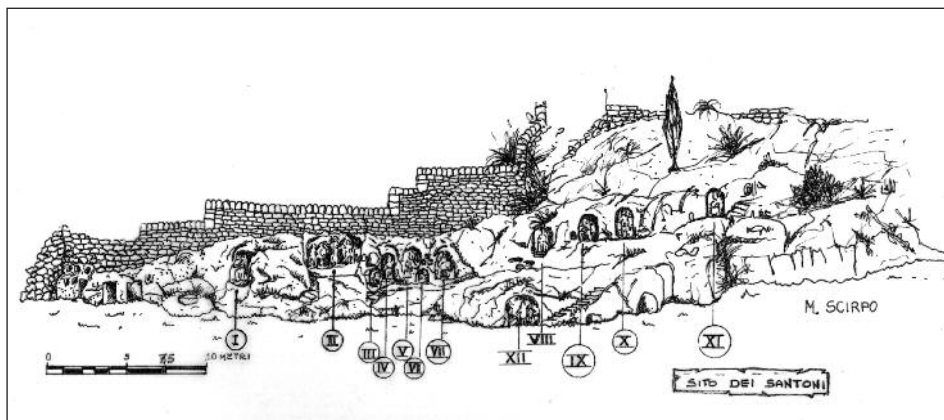
Εκτός των τειχών ιερά

Στα εκτός των τειχών ιερά των Ακρών δεσπόζουσα θέση κατέχει το υπαίθριο ιερό της Κυβέλης²⁰, στα νοτιοανατολικά της αρχαίας πόλης μεταξύ των δύο νεκροπόλεων (εικ. 8-9). Πρόκειται για ένα μεγάλο και σύνθετο εικονογραφικό σύνολο που αποτελείται από δώδεκα κόγχες διαφόρων διαστάσεων, με παραστάσεις σκαλισμένες στην πλαγιά του λόφου Ορβο, κατά μήκος της Συρακουσίας οδού²¹. Στα

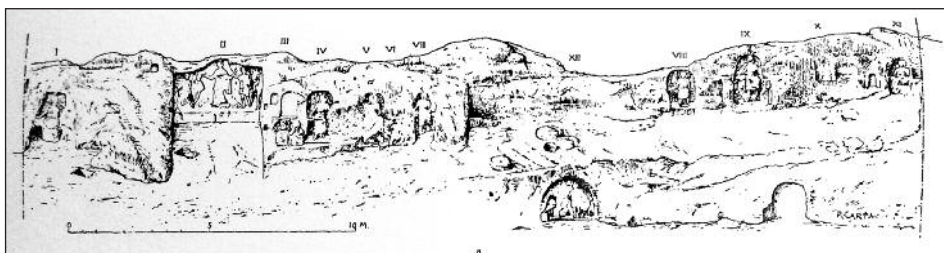
²⁰ Η λαϊκή φαντασία το ονόμασε “Santonì”, που αποδίδεται στα ελληνικά ως «Θαυματοουργοί άγιοι».

²¹ Οι έντεκα κόγχες βρίσκονται στο ίδιο σχεδόν επίπεδο της πλαγιάς, σε μήκος 30 μέτρα. Ανάμεσά τους υπάρχουν άλλες μικρές κόγχες και ανοίγματα, χωρίς ανάλυφες παραστάσεις. Η δωδέκατη κόγχη και ακόμη μία κενή κόγχη έχουν τοποθετηθεί σε χαμηλότερο επίπεδο. Μεταξύ των αναγλύφων VII και VIII και πάνω από το XII, εκτείνεται ένα πλάτωμα, όπου σώζεται η βάση ενός κυκλικού

Εικ. 8: Το υπαίθριο ιερό της Κυβέλης [σχέδιο του Massimo Scirpo].

Εικ. 9: Το υπαίθριο ιερό της Κυβέλης (από Bernabò Brea 1956, εικ. 29).

περισσότερα από τα ανάγλυφα παρουσιάζεται η θεά ένθρονη, μέσα σε ναΐσκο. Μια σειρά από σύμβολα συνηγορούν υπέρ της ταύτισής της με την Κυβέλη²².

Η εικονογραφία των αναγλύφων σχετίζεται με εκείνη του αγάλματος της Μητέρας των Θεών του Αγορακρίτου στο Μητρώο της Αγοράς Αθηνών που γνωρίζουμε μόνο από τις πηγές. Σχετίζεται, επίσης, με τον τρόπο απεικόνισης της θεάς σε ανάγλυφα αναθήματα με τη μορφή ναϊσκων από την Αθήνα και τον Πειραιά του 4ου αι. και εξής, όπως σε δύο παραδείγματα από το Μουσείο Μπενάκη (εικ. 10-11)²³.

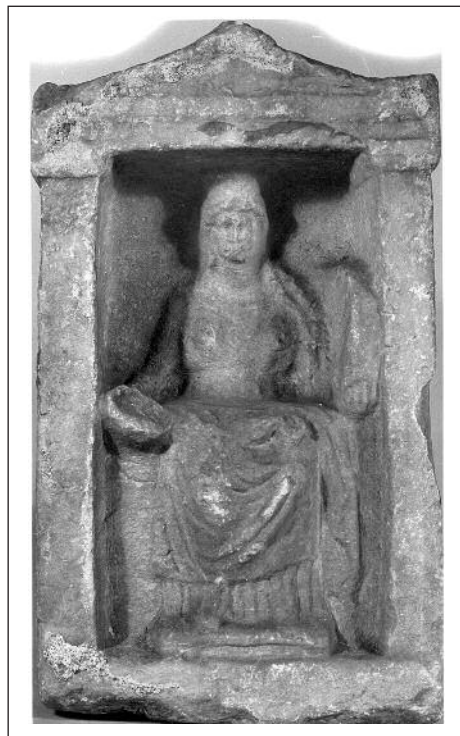
βωμού. Στα δυτικά και στα ανατολικά των αναγλύφων βρίσκονται διάφορες κενές κόγχες και τομές στο βράχο, ενώ το ιερό οριοθετείται από δύο ημικυκλικά πλατώματα με μία κυκλική βάση βωμού στο κέντρο του καθενός.

²² Στην κεφαλή της φέρει πόλο, στο δεξί της χέρι φέρει φιάλη και στο αριστερό τύμπανο ή σκήπτρο. Τη συνοδεύουν συχνά μικροί λέοντες που βρίσκονται είτε στα γόνατά της ή στο βάθρο του θρόνου της. Εκατέρωθέν της εμφανίζονται μικρές μορφές παρέδρων, μερικές από τις οποίες ταυτίζονται ως Ερμής, Άττις και Εκάτη, ενώ κάποιες δυστυχώς έχουν καταστραφεί εξαιτίας της διάβρωσης του βράχου. Μερικά από τα ανάγλυφα (το I, II, V και ίσως το VII) είχαν μεταλλικές διακοσμήσεις, που πιστοποιούνται από ζευγάρια οπών, τα οποία βρίσκονται στον απότομο βράχο.

²³ Βλ. Sporn, K. στο: Βλύζος, Σ. (επιμ.), *Ελληνική και ρωμαϊκή γλυπτική από τις συλλογές του Μου-*

Εικ. 10: Ναϊσκος με ένθρονη Κυβέλη
(από Sporn 2004, εικ. 34).

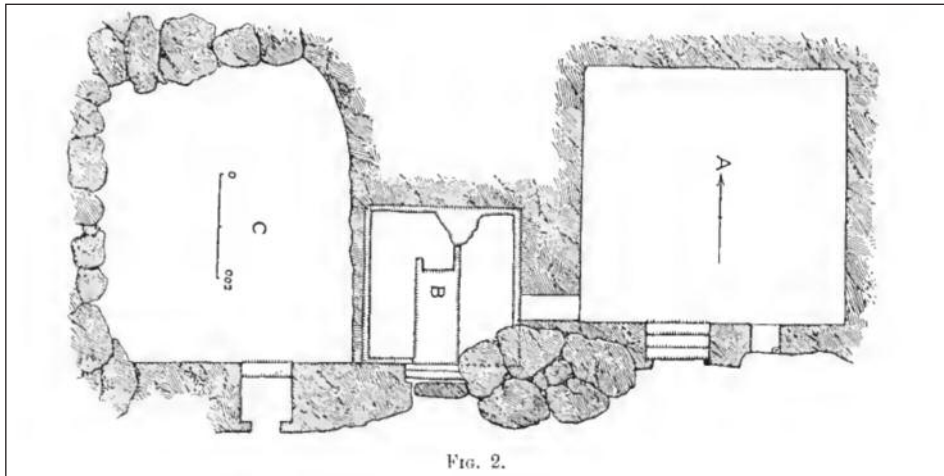

Εικ. 11: Ναϊσκος με ένθρονη Κυβέλη
(από Sporn 2004, εικ. 35).

Σε αυτό το εντυπωσιακό ιερό της Κυβέλης προϋπήρχε μάλλον μία πρώτη αρχαϊκή φάση που πιθανόν ανάγεται στην παρουσία των Σαμίων τεχνιτών στην πόλη²⁴. Από την παρατήρηση των αναγλύφων και της δομής του ιερού μπαίνει κανείς στον πειρασμό να υποθέσει ότι τα ανάγλυφα ανήκουν τόσο σε διαφορετικά «χέρια», όσο και σε διάφορες εποχές. Και αυτά τα δεδομένα δείχνουν ότι ο Ιέρων Β΄ θα είχε ενοποιήσει και επεκτείνει το ιερό, δίνοντάς του τον τυπικό μνημειώδη χαρακτήρα των υπαίθριων ιερών της Μητέρας των Θεών στην Ασία.

σειού Μπενάκη, Αθήνα 2004, 130-132, εικ. 34-35. Οι ναϊσκοί χρονολογούνται τον 4ο αι. π.Χ. βάσει επιγραφών, βλ. Horn, R., *Samos*, XII, 1972, 113, αρ. 84b. Ο Πετρόχειλος σε μία πρόσφατη μελέτη του περί των ναϊσκων του Πειραιά, πρότεινε άλλα κριτήρια χρονολόγησης πέρα από την καλλιτεχνική αξία: την αναλογία των ενθρόνων μορφών με το ναϊσκο και κάποια χαρακτηριστικά ενδυματολογικά στοιχεία, βλ. Πετρόχειλος, I., «Αναθηματικά γλυπτά της Κυβέλης από τον Πειραιά», *ΑΕphem*, 131 (1992), 44.

²⁴ Αυτή η φάση θα ισοδυναμούσε με την πρώτη φάση του υπαίθριου ιερού στη Σάμο που άλλωστε μοιάζει σε μεγάλο βαθμό με τη μορφή του ιερού των Ακρών. Για την συσχέτιση των δυο ιερών, βλ. Scirpo, P. D., «Το εκτός τειχών ιερόν της Κυβέλης στις Ακρές (Σικελίας)», στο: Μουρελάτος, Δ. (επιμ.), «Πόλη και Ύπαιθρος στη Μεσόγειο». Πρακτικά της Α΄ Επιστημονικής Συνάντησης Νέων Ερευνητών του περιοδικού ΔΙΑΧΡΟΝΙΑ (Αθήνα, 29-31/5/2007) [Διαχρονία, Παράρτημα 2], Αθήνα, 2012, 63-78.

Εικ. 12: Το υπαίθριο ιερό της Άννας και των Παίδων (από Orsi 1899, εικ. 2).

Εικ. 13: Η αναθηματική επιγραφή προς τιμήν των Παίδων (από Orsi 1899, εικ. 1).

Στις νότιες πλαγιές του όρους Αγίου Νικολάου, κοντά στο χωριό *Buscemi*, εντοπίστηκε στα τέλη του 19ου αιώνα ένα ακόμη ιερό που ομόφωνα αποδόθηκε στις Άκρες. Αποτελείται από ένα σύνολο τεσσάρων σπηλαίων (ένα φυσικό και τρία τεχνητά), όπου πιστοποιείται η λατρεία της Άννας και των Νυμφών («Μητέ-

ρες» ή «Παίδες»). Στους τοίχους των σπηλαίων ήταν σκαλισμένες μερικές αναμνηστικές επιγραφές που χρονολογούνται από τον 3ο αιώνα π.Χ. μέχρι τον 10 αιώνα μ.Χ.²⁵ (εικ. 12-13).

Ένα ακόμη μικρό αγροτικό ιερό της ελληνιστικής περιόδου, κατά πάσα πιθανότητα αφιερωμένο στη Δήμητρα²⁶, ήρθε στο φως το 1960 στην περιοχή Aguglia, επίσης στα νοτιοανατολικά των Ακρών (εικ. 14). Τα τελευταία χρόνια η επιστημονική έρευνα έχει πετύχει, ειδικά στην ενδοχώρα, σημαντικά αποτελέσματα που θέτουν νέες προκλήσεις. Πρόσφατα, για παράδειγμα, αποκαλύφθηκε ελληνιστικό ιερό στην περιοχή του μεσαιωνικού κάστρου²⁷.

Το αναθηματικό ανάγλυφο

Στο αστικό λατομείο “Intagliatella” (εικ. 15) υπάρχει σκαλισμένο στο βράχο ένα μεγάλο (2,13 x 0,83 μ.) αναθηματικό ανάγλυφο, το οποίο από τα πρώτα χρόνια της αρχαιολογικής έρευνας στην περιοχή προσέλκυσε την προσοχή των μελετητών²⁸. Το ανάγλυφο²⁹ (εικ. 16) βρίσκεται στην αρχή της λεγόμενης «ιερω-

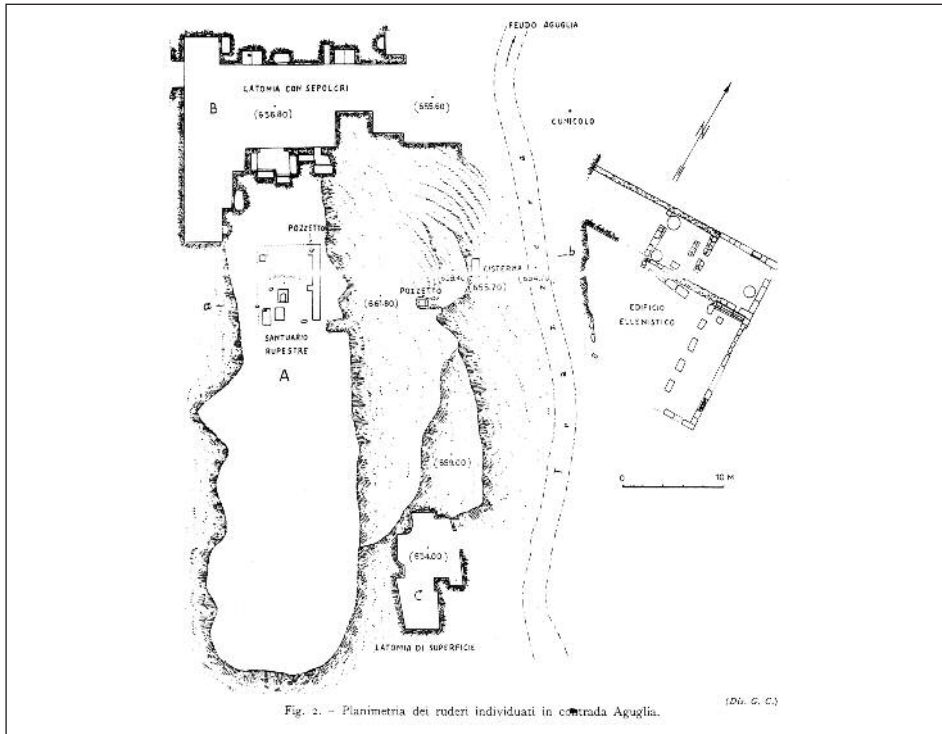
²⁵ Βλ. Orsi, P., “Buscemi. Sacri specchi con iscrizioni greche, scoperti presso Akrai”, *NSc*, s. IV, (1899), 452-471. Orsi, P., “Buscemi. Nuovo titolo dagli antri sacri di S. Nicolò”, *NSc*, s. V, 17 (1920), 327-329. M. Guarducci, “Il culto di Anna e delle Paides nelle iscrizioni sicule di Buscemi e il culto latino di Anna Perenna”, *StMatStorRel*, 12 (1936), 25-50. Pugliese Carratelli 1951. Και τελευταία, Perea, S., “Anna Perenna: Religión y ejemplaridad mitica”, *EspacioHist*, 11 (1998), 185-219.

²⁶ Βλ. Curcio, G. M., “Akrai (Palazzolo Acreide - Siracusa). Saggi di scavo in Contrada ‘Aguglia’”, *BdA*, s. V, 51, 1-2, (1966), 92. Pelagatti, P. & Curcio, G. M., “Akrai (Siracusa). Ricerche nel territorio”, *NSc*, s. VIII, 24 (1970), 440-442.

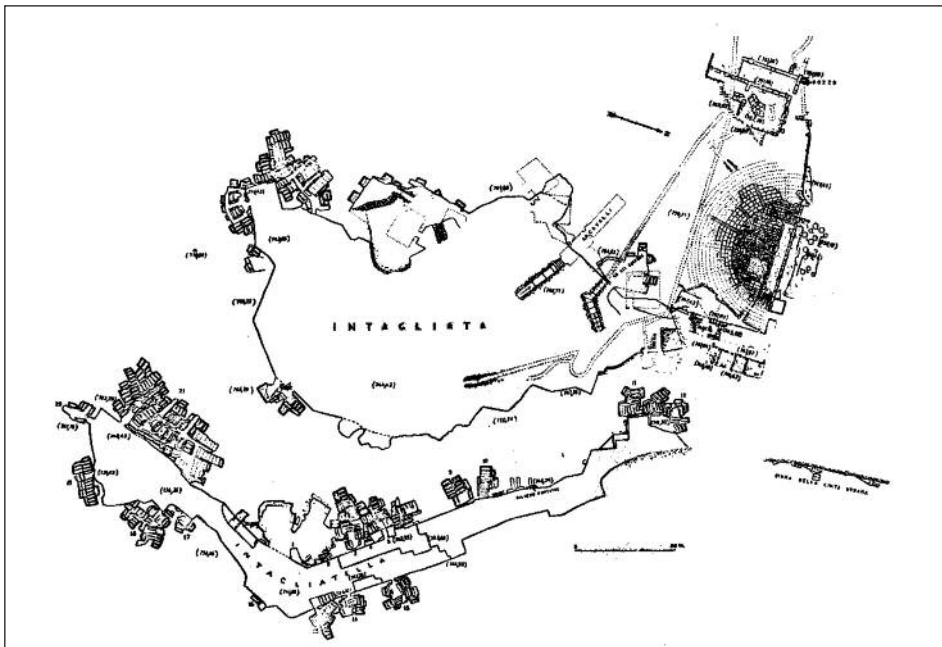
²⁷ Βλ. Distefano, S., *Palazzolo Medievale. La rocca di Castelmezzano e i suoi signori*, Caltagirone 2009. Στην Εισαγωγή (11-12), με υπογραφή του Lorenzo Guzzardi, του διευθυντή των ανασκαφών της Εφορείας Συρακουσών που διεξήχθησαν χάρη στη χρηματοδότηση που έλαβε ο Δήμος του Palazzolo, απαριθμούνται τα πρόσφατα αρχαιολογικά ευρήματα που έχουν ανοίξει νέα μέτωπα της έρευνας για την ιστορία των Ακρών και του μετέπειτα μεσαιωνικού Balansùl. Μεταξύ άλλων, η πλέον σημαντική είναι βεβαίως η ανακάλυψη ενός ιερού, ίσως της Ελληνιστικής εποχής, ακριβώς στην περιοχή του μεσαιωνικού Κάστρου (για το οποίο, βλ. Valvo, S., *Genius Loci. Il castello e la terra dell'antica Palazzolo* [www.progettogeniusloci.com/]).

²⁸ Για τη συγκέντρωση της βιβλιογραφίας και περαιτέρω ανάλυση του αναγλύφου, βλ. Scirpo, P. D., “The Founder-Cult of Hieron II at Akrai: The Rock-Relief from Intagliatella’s latomy”, στο: Paipetis, S. & Ceccarelli, M. (επιμ.), “The Genius of Archimedes”. *23 Centuries of Influence on the Fields of Mathematics, Science, and Engineering. Proceedings of the International Symposium (Syracuse, 8-10/6/2010)*, Dordrecht 2010, 429-438.

²⁹ Η τεχντροπία του είναι το στοιχείο που το συνδέει καλύτερα με την Ελληνιστική εποχή. Οι τεχντροπικές συγκρίσεις που προτείνονται από τον Coarelli είναι σχετικές όσον αφορά την τυπολογία. Το μνημείο είναι προφανώς έκφραση μάλλον μιας χειροτεχνικής παρά καλλιτεχνικής ευαισθησίας. Αυτό δεν μειώνει τη σημασία του, ωστόσο, που είναι σαφής από το μη αμελητέο μέγεθός του και ιδιαίτερα από τη θέση. Βλ. Coarelli, F., “La cultura figurativa in Sicilia nei secoli IV-III a.C.”, στο: *Storia della Sicilia*, II, Napoli 1980, 155-182 (*Αναστατική ανατύπωση*, Caltanissetta 1992).

Εικ. 14: Το υπαίθριο ιερό της Δήμητρας (από Curcio & Pelagatti 1970, εικ. 2).

Εικ. 15: Τα αστικά λατομεία (από Bernabò Brea 1956, πίν. Β).

νιακής» περιοχής της πόλης: τα δημόσια οικοδομήματα γύρω του που έφερε στο φως ο Judica χρονολογούνται στον 3ο αιώνα π.Χ.³⁰.

Ο πολεοδομικός ιστός της ελληνιστικής περιόδου ακολουθεί εκείνον της αρχαϊκής φάσης που χρονολογείται στην εποχή ίδρυσης της αποικίας³¹. Η ανατολική είσοδος (η λεγόμενη *Συρακουσία Πύλη*), κοντά στην οποία βρίσκεται το ανάγλυφο, πρέπει βάσει ενδείξεων να βρίσκεται ανατολικά του θεάτρου, σε χαμηλότερο υψόμετρο. Το κατώτερο τμήμα του λατομείου ήταν μάλλον «εκτός πόλεως» και τα τείχη φαίνεται ότι περνούσαν πίσω και πάνω από το ανάγλυφο³². Να που η θέση του θα εξυπηρετούσε συγκεκριμένο σκοπό, το καλωσόρισμα του ξένου, σαν να έδειχνε ότι η πόλη των Ακρών ανήκε στον Ιέρωνα Β'. Αυτό το ανάγλυφο κατά τη γνώμη μου θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως η απεικόνιση μιας σπονδής προς τιμήν του Ιέρωνος Β' που θεωρούνταν «Οικιστής» των Ακρών και για το λόγο αυτό τον τιμούσαν ως ήρωα³³.

Στην τελετή, μπροστά σε έναν βωμό που περιβάλλεται από τρεις νεαρούς άνδρες, οι οποίοι μπορεί να είναι οι «τριακάδαρχοι»³⁴, φαίνεται να παρίσταται ολόκληρη η βασιλική οικογένεια των Συρακουσών: ο γιος και διάδοχός του Γέλων Β' σε πρώτο πλάνο, η σύζυγός του Φίλιστις όρθια και οι δύο κόρες, η Δαμαρέτη και η Ηράκλεια πάνω σε κλίνη και στην άκρη δεξιά ο εγγονός του Ιερώνυμος, γιος του Γέλωνος και τελευταίος βασιλιάς της Πενταπόλεως³⁵.

Το ανάγλυφο επομένως χρονολογείται στον 3ο αιώνα π.Χ. και πιο συγκεκριμένα στο τέλος της πολυετούς βασιλείας του Ιέρωνος³⁶.

³⁰ Βλ. Bernabò Brea 1956, 39. Για την ανάλυση της πολεοδομικής αναδιοργάνωσης από τον Ιέρωνα Β', βλ. Distefano, S., "Jerone II, re degli Acrensi. Contributo alla storia di Akrai tra le due guerre puniche" στο: *I cinquant'anni del Platone*, Canicattini Bagni 2009, 226-231.

³¹ Βλ. Voza, G., "Akrai", στο: Voza, G. & Pelagatti, P. (a.c.d.), *Un quinquennio di attività archeologica nella provincia di Siracusa*, Siracusa 1971, 72-74, πιν. XXI. Voza, G., "Akrai", στο: Pelagatti, P. & Voza, G. (a.c.d.), *Archeologia nella Sicilia sud-orientale*, Napoli 1973, 127-128. Voza, G., *Nel segno dell'antico*, Siracusa 1999, 139.

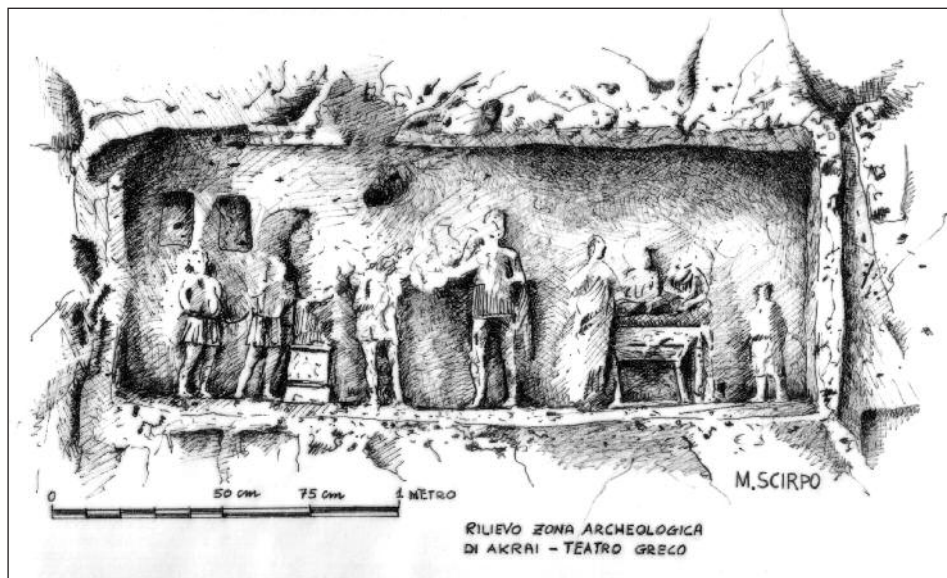
³² Η χρονολογία των αστικών τειχών στηρίζεται στη σύγκριση με εκείνα των Συρακουσών και κυμαίνεται από τα τέλη του 4ου έως το πρώτο μισό του 3ου αιώνα π.Χ. Βλ. Bernabò Brea 1956, 23.

³³ Η υπόθεση της γέννησής του στις Άκρες από τον Ιεροκλή, έναν εξόριστο ευγενή των Συρακουσών, διατυπώνεται από τον Distefano, με βάση τις πολλές ενδείξεις που συνδέουν το βασιλιά με τη μικρή πόλη των Υβλαίων. Βλ. Distefano 2009β, 217-219.

³⁴ Για το θεσμό των *Τριακάδων* (δηλ. ομάδων τριάντα οικογενειών με λατρευτικούς σκοπούς) στις Άκρες που μαρτυρείται από τρεις επιγραφές (IG, XIV, αρρ. 209, 211, 212), βλ. Sartori, F., "Storia costituzionale della Sicilia antica", στο: *Atti del V Congresso Internazionale di Storia sulla Sicilia Antica (Palermo-Etruria meridionale-Sardegna, 13-23/4/1980)* [Kokalos, 26-27, I (1980-1981)], 279 και Sartori, F., "Schemi costituzionali nell'Occidente greco", στο: Antonelli, C., "Il dinamismo della colonizzazione greca". *Atti della Tavola Rotonda "Espansione e colonizzazione greca di età arcaica: metodologie e problemi a confronto"* (Venezia, 10-11/11/1995), Napoli 1997, 52.

³⁵ Για τη σύντομη βασιλεία του Ιερώνυμου, που διήρκησε μόλις ένα χρόνο, βλ. Ciancio, S., *La vera tomba di Archimede ovvero il Sepolcro di re Geronimo*, Augusta 1972.

³⁶ Εάν υπολογίσουμε το χρονικό διάστημα στο οποίο ήταν εν ζωή όλα τα μέλη της βασιλικής οικογένειας των Συρακουσών, τότε θα καταλήξουμε στην τριετία 219-216 π.Χ.

Εικ. 16: Το αναθηματικό ανάγλυφο στο αστικό λατομείο “Intagliatella” [σχέδιο του Massimo Scirpo].

Συμπεράσματα

Σε αυτήν τη μελέτη αναλύονται τα ίχνη της θρησκευτικής πολιτικής του Ιέρωνος Β΄ μέσα από τα μνημεία των αρχαίων Ακρών. Κύριοι άξονες της βασιλείας του ήσαν, λοιπόν:

Η ανασυγκρότηση της πόλεως (*ευεργετισμός*). Σύμφωνα με την παράδοση των Δεινομενιδών, με τους οποίους ήθελε να συνδέσει το όνομά του³⁷, ο Ιέρων στόλισε τη μικρή πόλη των Ακρών με δημόσια κτίρια (θέατρο, βουλευτήριο, γυμνάσιο, κ.λπ.)³⁸.

Παράλληλα, έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην αναβάθμιση παραδοσιακών τοπικών λατρειών (*ευσέβεια*), τόσο των κατεξοχήν ελληνικών (Αφροδίτης, Δήμητρος, Διός, Αρτέμιδος, κ.λπ.), όσο και των σικελικών εξελληνισμένων θεοτήτων (Άννας, Παιδων, Τετραλέας).

Στο πλαίσιο της αναζωπύρωσης αρχαϊκών λατρειών μπορεί, εξάλλου, να αποδοθεί η ενίσχυση της φρυγικής λατρείας της Κυβέλης³⁹.

³⁷ Για το ψεύτικο γενεαλογικό δέντρο που διέδωσε ο Ιέρων, βλ. De Sensi Sestito 1977, 183.

³⁸ Βλ. Bell 1999.

³⁹ Για το ιερό της Κυβέλης στις Άκρες, βλ. Pedrucci, G., *Cibele, Frigia e la Sicilia*, Roma 2009 (με όλη την προηγούμενη βιβλιογραφία). Για την ύπαρξη του ιερού ήδη από τα τέλη της Αρχαϊκής περιόδου, βλ. Scirpo 2007 και Scirpo, P.D., “Brevi note sul santuario rupestre di Kybele ad Akrai”, *Quaderni del Mediterraneo*, 15 (2016), υπό εκτ.

Άλλωστε, όπως επισήμανε η Consolo Langher σε πρόσφατο συνέδριο⁴⁰, η επιλογή θεοτήτων από το πάνθεον των Συρακουσών⁴¹ και των Ακρών θα έκανε ευκολότερα αποδεκτό το ότι η εξουσία του Ιέρωνος βασιζόταν στη θέληση των θεών⁴².

Η λατρεία των αφηρωισμένων νεκρών στα αρχαία λατομεία ήταν επίσης ένα σημαντικό εργαλείο για τη σύνδεση των λαϊκών στρωμάτων με τη στρατιωτική κάστα και ειδικά με τον Ιέρωνα, ο οποίος ανακηρύχθηκε (269 π.Χ.) *στρατηγός αυτοκράτωρ* μετά από τη νίκη του σε μάχη εναντίον του ιππικού των Μαμερτίων, κοντά στο ποταμό Λογγανό⁴³.

Για τη σύνδεση του Ιέρωνος με τον Δία δεν υπάρχουν, προς το παρόν, ενδείξεις στις Άκρες. Στις Συρακούσες, όμως, αποδεικνύεται από πληθώρα ευρημάτων και πηγών όπως οι επιγραφές με τα ονόματα της βασιλικής οικογένειας και θεών στο διάζωμα του θεάτρου (που χρονολογείται επομένως μετά το γάμο του Γέλωνος Β', με τη Νηρηίδα), η ανέγερση του ναού του Ολυμπίου Διός στην Αγορά και του βωμού του Ελευθερίου Διός στη Νεάπολη, η αφιέρωση στην Ολυμπία τριών αγαλμάτων του βασιλέως εκ μέρους των Ταυρομενιτών και των Συρακουσίων⁴⁴.

Αξίζει επιπλέον να αναφερθεί ένας ιδιωτικός βωμίσκος από λευκό ασβεστόλιθο, με την επιγραφή ΔΙΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΙΕΡΩΝΟΣ που βρέθηκε το 1949 στις Συρακούσες και τεκμηριώνει τη θεοποίηση του ηγεμόνα⁴⁵.

⁴⁰ Πραγματικό πολιτικό όργανο, η δυναστική λατρεία γεννήθηκε από την ανάγκη των ελληνιστικών ηγεμόνων να δημιουργηθεί ένα οικογενειακό πάνθεον, το οποίο μαζί με τις παραδοσιακές ελληνικές λατρείες θα μπορούσε να ενώσει τις διάφορες κοινωνικές τάξεις στο πλαίσιο των πολυεθνικών βασιλείων τους. Βλ. Consolo Langher, S. N., "Religione e Regalità. Tra Grecia, Oriente e Sicilia: fondamentali ideologici e politici nel culto del sovrano ellenistico" στο: Anello, P. & Martorana, G. & Sammartano R. (a.c.d.), "Ethne e religioni nella Sicilia antica". *Atti del Convegno (Palermo, 6-7/12/2000)* [Kokalos. Supplemento, XVIII], Roma 2006, 329-342.

⁴¹ Για την ανάλυση των λατρειών των Συρακουσών, βλ. Reichert Südbeck, P., *Kulte von Korinth und Syrakus*, Dettelbach 2000.

⁴² Ο Ιέρων εκμεταλλεύτηκε την παράδοση ότι η κοσμική κυριαρχία προερχόταν από τον Δία, και συνδέθηκε άρρηκτα με τον Πατέρα των θεών. Στη δύσκολη πολιτική του της ισορροπίας, χωρίς καμιά επίδειξη του στέμματος στον στενό του κύκλο, αλλά αντιθέτως επιδεικνύοντας γενναιοδωρία και ευεργεσία, ο βασιλιάς των Συρακουσών ήθελε να αξιώσει μια θέση ανάμεσα στους διακεκριμένους ελληνιστικούς μονάρχες. Για την αναφορά της λατρείας του Διός στα νομίσματα του Ιέρωνος, βλ. Germanà Bozza, G. & Scirpo, P. D., "Alcune osservazioni sulle relazioni politiche ed economiche tra Siracusa e l'Epiro durante il III secolo a.C." στο: Κ. Λιάμπη, Κ. Παπαευαγγέλου-Γκενάκου, Κ. Ζάχος, Αγ. Ντούζουλη, Α. Ιακωβίδου (επιμ.), «*Νομισματική και Οικονομική Ιστορία στην Ήπειρο κατά την Αρχαιότητα*». *Πρακτικά του Α' Διεθνούς Συνεδρίου (Ιωάννινα, 3-7/10/2007)* [ΚΕΡΜΑ, 3] Αθήνα, 2013, 511-525.

⁴³ Πολύβιος, Ι, 9, 7.

⁴⁴ Τα ίχνη της δυναστικής λατρείας του Ιέρωνα και ειδικά της σχέσης του με τον Δία συνελέγησαν από τον Serrati, J., "A Syracusan private altar and the development of ruler-cult in Hellenistic Sicily", *Historia*, 57 (2008), 79-91.

⁴⁵ Ο Habicht, στηριζόμενος στη σύγκριση με τη λατρεία της Αρσινόης στις πολεμαϊκές πόλεις, νόμιζε ότι η λατρεία του Ιέρωνα εκδόθηκε με κάποιο βασιλικό διάταγμα ή όταν ο ίδιος πήρε την εξουσία (269 π.Χ.) ή όταν ανέβηκε στη συμβασιλεία με τον γιο του Γέλωνα Β' (241 π.Χ.) στο έτος της «Σωτηρίας», μετά τη συμμαχία που υπεγράφη με τη Ρώμη. Η λατρεία του ίσως προέβλεπε μικρές θυσίες εκ μέρους των πολιτών σε βωμούς τοποθετημένους στην είσοδο των οικιών τους. Βλ. Habicht, Chr., *Gotte Menschentum und Griechische Stadt*, München 1970², 25, 262.

Τέλος, αν είναι ορθή η ερμηνεία που παρουσίασα, στις Άκρες καθιερώθηκε λατρεία του Ιέρωνος ως *οικιστή*, χάρη στη βασιλική εύνοια προς την πόλη, όπως φαίνεται από το σημαντικό ανάγλυφο που ακόμη και σήμερα απαθανατίζει τη μνήμη του στο αστικό λατομείο “Intagliatella” στις Άκρες.

La politica religiosa di Ierone II ad Akrai (Sicilia)

Paolo Daniele Scirpo

Durante il III secolo a.C., la Sicilia si proiettò di nuovo al centro della scena politica mediterranea. Due nuovi contendenti, i Cartaginesi ed i Romani, lottarono per il dominio in Occidente. Ormai ridotti al ruolo di comprimari gli Italioti ed i Sicelioti, alleandosi ora agli uni ora agli altri, vissero gli ultimi anni di libertà.

In Sicilia, il lungo regno di Ierone II (269-215 a.C.) rappresentò il luminoso canto del cigno della Grecità d'Occidente. Alla fine della I guerra punica (264-241 a.C.), Roma si rese a garante dell'alleato Ierone II, che l'aveva fedelmente aiutata con truppe e viveri nella dura lotta senza esclusioni di colpi con i Punici. Un decreto del senato stabilì quali fossero le città siceliote assegnate a Ierone. Fra di esse figurò anche Akrai, sub-colonia di Siracusa d'età arcaica, sita nei pressi dell'odierna Palazzolo Acreide.

In questo contributo si analizzano le tracce della politica religiosa di Ierone II fra i monumenti dell'antica Akrai, dove ristrutturazione urbanistica e restauro religioso fungono da cardini della sua *basileia*.

Nel solco della tradizione dinomenide, il re abbellì la piccola *polis* di edifici pubblici (teatro, bouleuterion) e rinfocolò il pantheon arcaico, favorendo tra l'altro anche il culto della Cibele frigia.

La presenza del culto dei defunti eroizzati nelle antiche latomie fu anch'esso uno strumento importante per legare i sudditi alla casta militare ed a Ierone, salito al potere in qualità di *στρατηγός αυτοκράτωρ*.

Forse, proprio in risposta alla benevolenza reale, si istituì un culto dell'ecista a lui dedicato, come testimonierebbe il grande rilievo rupestre sulla parete occidentale della latomia urbana dell'Intagliatella ad Akrai.